

APRÓ KÖZLEMÉNYEK

Britannus Jánosnak mi is volt a hivatala?

Vonatkozással a folyóiratunk múlt füzetében Britannus János nagyváradi rektorról (a 106. lapon) megjelent kis cikkekre, helytelennek tartom néhai gróf Kemény Józsefnek azt a vélekedését, hogy Britannus váradi *kanonok* lehetett. Kemény idézete szerint („Johanne Britanno viro illustri et *ecclesiae Varadiensis rectore*“) Britannus János jeles férfiú és *a váradi egyház rektora* volt. S mit értett a középkori ember az *egyház rektora* néven?

A középkori terminológia a XIV. század elejéig szigorúan megkülönböztette a *parochiát*¹ a *plebániától*.² Amannak templomát *parochiás* vagyis *megyés* egyháznak,³ emezét pedig *plebániának* hívták.⁴ A plebánia papjának *plebanus* vagyis plebános a neve.⁵ A „parochiás“ vagyis *megyés* egyház élén meg a *rector ecclesiae*,⁶ más néven *parochialis sacerdos* vagyis a *megyés pap* áll.⁷

A plebános és a *megyés pap* között nemcsak az elnevezésben, hanem jogilag is volt különbség. Mert a plebános kapott tizedet, a *megyés pap* nem s a főesperes hatósága a plebánosra nem, hanem csak a *megyés* papra terjedt ki.⁸

A XIV. századtól kezdve azonban a *plebános* és a *megyés pap* elnevezés közötti különbség kezd eltűnni; a két nevet vegyesen használják s a fejlődés vége az lesz, hogy a *plebános* elnevezés a *megyés papot* egészen kiszorítja a használatból.⁹ Britannus János tehát a váradi egyháznak sem püspöke, sem kanonokja, hanem *megyés papja* volt. Ma azt mondanók róla, hogy *a váradi egyház plebánosa*.

Dr. Békefi Remig.

¹ 1262. (Wenzel: Árpádkori Új Okmánytár III. 33.). — 1299. (Fejér: Codex Dipl. VI/II. 228.)

² 1232. (Fejér: Codex Dipl. III/II. 284.) — 1237. (Wenzel: Árp. Új Okm. VII. 30.)

³ ... „ecclesia parochialis“ (S. Lad. decr. lib. I. c. 11.) — 1218. (Wenzel: Árp. Új Okm. I. 161.)

⁴ Fejér: Cod. Dipl. VI/I. 254.

⁵ 1271. (Wenzel: Árp. Új Okm. VIII. 342.)

⁶ 1332. ... (Sörös Pongrácz: A pannonhalmi főapátság története II. 372.)

⁷ 1232. (Theiner: Monumenta Hung. Hist. I. 108.) — 1299. (Fejér: Cod. Dipl. VI/II. 227.)

⁸ Fejér: Cod. Dipl. IV/III. 182. és XI. 418.

⁹ 1347. (Monumenta Episcopatus Vesprimiensis II. 124.) — 1388. (Sörös: A pannonhalmi főapátság tört. II. 575.) — 1524. ... (Egyháztörténelmi Emlékek a magyarországi hitújítás korából I. 155.) — Részletesebben lásd: Békefi Remig: A Balaton környékének egyházai és várai a középkorban 64. l.

Az 1437-iki erdélyi pórlázadás történetéhez.

Mikor az erdélyi jobbágyság fegyvert fogott, hogy a súlyosbba tett tízedfizetésben könnyebbséget szerezzen magának és engedékenyebb, szelidebb bánásmódra bírja az urakat, kik úgy bántak jobbágyaikkal, mintha pénzen vett rabszolgáik lettek volna s a mentségöket biztosító egyetlen útat is elzárták előlük, mivel a költözési szabadságukat nagyon megszorították, a vagyon- és közbiztonság minden irányban megérezte az elnyomott erő kitörésre jutott vadságát.

A rendes törvénykezés szünetelt s megkezdett perek „propter infidelium rusticorum contra eorum dominos naturales rebellantium motum” csak évek múlva jutottak tárgyalásra, mint például a kolozsmonostori apátságnak Bács és Nádastelek miatt már folyamatban volt keresete¹ s az emberek élete, vagyona forgott kockán, mert a kegyetlen tömeg egyiket sem kímélte.

Az átkos Budai Nagy Antal — panaszkodott Antal kolozsmonostori apát a paraszt-kapitány ellen — miután sok nemeset lefejeztetett, őt is megtámadta, behatolt a házába, menekülésre kényszerítette s azután négy kocsi-lovát, sok más jószágát, portékáját elhordatta, borát megitta, egész házát kiprédálta. S a rablással, erőszakkal be nem érve, az apát embereinek életét sem kímélte. Sáfárjának, Szász Pálnak és szakácsának, Lászlónak maga Nagy Pál vágta le a fejüket, jószágait elrabolta. Hasonló sors érte az apát jegyzőjét, Balázs deákot is, kit Nagy Pál foglyul vitt Kolozsvárra, hol azután kivégeztetett.

Mivel a pórok mozgalmát csupán hetek múlva sikerült elnyomni, Antal apátnak is várakoznia kellett és csak 1438 január 10-én tehetett az apát panaszt, miféle sérelmek estek rajta és emberein. A mondott napon ugyanis megjelent a visszafoglalt Kolozsvárott Lépes Lóránd erdélyi alvajda előtt és — hogy az alvajda oklevelének szavait használjuk — előadta: „gravi cordis cum dolore, quomodo ille quondam homo nefandissimus, Anthonius Magnus, rusticorum capitaneus, inter alias detestabiles machinationum suarum nequitiosas operationes post quam plurimorum nobilium decollationes efugato ipso de domo sue habitationis, in curiam et domus suas intrasset, de quibus quatuor equos suos curriferos simul cum quam pluribus rebus et bonis suis abduci et asportari, atque nonnulla vasa vinorum ebibi et propinari, eandemque domum suam per maxime fecisset depredari. Ceterum quosdam duos famulos suos, videlicet Paulum Zaaz, dispensatorem et procuratorem curie sue et Ladislaum cocum propriis manibus decollasset, [bonis] ac omnibus rebus eorundem penitus ablatis et asportatis. Notarium vero suum, videlicet Blasium litteratum, captum ad civitatenses miserabili nece interim fecisset.” Erre Lépes Lóránd alvajda az apát panaszaira rendeletet adott ki, melyben meghagyta az összes uraknak és tisztviselőknak, hogy ha ráakadnak Antal apát jószágaira, ezeket kellő bizonyítás után, az apátnak visszaadják.²

Sörös Pongrácz.

¹ Országos levéltár: Dipl. osztálya 28,830. sz.

² Ugyanott, Dipl. osztálya 26,390. sz.